

บทที่ ๖

การพัฒนาตนเองโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวม (๑)

แนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับประเทศนั้นไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นจาก การเน้นความสำเร็จของตัวเองเสียก่อน เพื่อให้เกิดผล (พลอยได้) ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในลักษณะที่ได้นำเสนอแล้วในบทที่ ๓ และ ๔ ข้างต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงได้มีแนวพระราชดำริอีกแนวหนึ่งที่เน้น “การพัฒนาตนเองโดยมุ่งประโยชน์โดยรวม” เป็นพื้นฐาน ควบคู่กับแนวพระราชดำริที่เน้น “การพัฒนาเพื่อมุ่งความสำเร็จแก่ตนเอง”

๑. การมุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม

๑.๑. ความร่วมมือของคนในชาติเพื่อความเจริญของประเทศ

แกนหลักแนวคิดที่เน้น “การพัฒนาตนเองโดยมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวม” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสแก่บุคคลในโอกาสต่างๆ ก็คือ ความร่วมมือกันของคนในชาติ เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญของประเทศ บางส่วนของพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่อัญเชิญมาแสดงไว้ ณ ที่นี้ สื่อแกนความคิดดังกล่าว

“ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาแล้ว ควรถือว่ามิหน้าที่ผูกพันอยู่ ที่จะต้องทำ
ประโยชน์
สร้างสรรค์ความเจริญมั่นคงให้แก่ส่วนรวมและประเทศชาติ...” (๓๑ กรกฎาคม
๒๕๒๔)

“คนไทยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในวัยไหน มีศาสนาใด มีอาชีพใด ย่อมต้องช่วยซึ่งกัน
และกัน
ช่วยกันอุ้มชูชาติบ้านเมืองคือส่วนรวมให้อยู่ได้ ข้อนี้ได้พูดมาเสมอและคงได้ยิน
จาก
หลายคนที่ให้คำแนะนำให้โอวาทว่าทุกคนต้องนึกถึงส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ที่ต้องเห็น
แก่

ส่วนรวมส่วนรวมเป็นที่ตั้งนั่นก็เพราะว่า แต่ละคน แต่ละบุคคลต้องอาศัย
ส่วนรวมเป็นที่อยู่
อาศัย ถ้าส่วนรวมอยู่เป็นสุขแต่ละบุคคลก็อยู่เย็นเป็นสุข ฉะนั้นทุกคนมีหน้าที่ที่
จะ
สร้างให้ส่วนรวมมีความมั่นคงและความสงบ...” (๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๖)

“ประเทศชาติจะอยู่ได้ก็โดยที่ทุกคนในชาติช่วยกัน...” (๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๔)

“ทุกฝ่ายทุกคนจึงต้องมีความตั้งใจจริง ที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนๆ ด้วยความ
บริสุทธิ์ใจ
ด้วยความคิดพิจารณาโดยสติรอบคอบ ทั้งต้องมีความอดทน เสียสละ เห็นแก่
ประโยชน์
ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนอื่นๆ...” (๑๐ ตุลาคม ๒๕๑๔)

“ผู้ที่มีการศึกษาสูงถึงขั้นนี้เป็นผู้ที่ได้รับโอกาสและได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษ
จากส่วนรวม จึงย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องเกื้อกูลส่วนรวมด้วยความรู้ความสามารถของ
ตน
ร่วมมือกันสร้างสรรค์ความมั่นคง ความเจริญ ความผาสุกให้เกิดมีในสังคมอย่าง
ทั่วถึง
อย่างแท้จริง เพราะฉะนั้น ขอให้ทุกคนตั้งใจให้มั่นคง ที่จะอุทิศตนเป็นกำลังใจ
ให้แก่
บ้านเมือง พยายามนำความรู้และวิชาการที่เล่าเรียนมา พร้อมทั้งการมีเหตุผลและ
ความฉลาดที่มีอยู่ในตัว มาใช้ปฏิบัติกิจการงานของตนๆ โดยเต็มกำลัง ให้บังเกิดผล
เป็นประโยชน์อันยั่งยืนมั่นคงตามที่มุ่งปรารถนาไว้ให้จงได้...” (๒๕ ตุลาคม
๒๕๑๕)

ประโยชน์ส่วนรวมนั้นมาในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น “ความมั่นคง” “ความสงบ” “ความ
พอมิพอกินอยู่ปลอดภัยของประเทศชาติ” “คุณประโยชน์ที่เป็นไปตามความประสงค์ของประชา
ชนส่วนใหญ่” ความเจริญมั่นคง “ความเจริญก้าวหน้า” “การดำรงอยู่ของชาติ”

๑.๒ เหตุผลสำหรับการร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเหตุผลที่คนไทยทุกคนสมควรมุ่งสร้างสรรค์ประโยชน์เพื่อส่วนรวม ๒ ประการหลักๆ ด้วยกันคือ (๑) เป็นการตอบแทนบุญคุณส่วนรวม และ (๒) ผลประโยชน์ส่วนรวมที่เกิดขึ้น ก็เป็นผลประโยชน์ส่วนตนด้วย พระบรมราชาบาทและพระราชดำรัสที่อัญเชิญมาแสดงไว้ในที่นี้ สะท้อนถึงแนวเหตุผลทั้งสองประการ

๑.๒.๑ การตอบแทนบุญคุณส่วนรวม

“ผู้ที่มีโอกาสเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยก็นับว่าเป็นผู้ที่มีโชคดี ได้สามารถฝึกฝนขัด
เกลา

ความรู้ความสามารถของตนเอง จึงมีความจำเป็นที่จะมีความรู้สึกว่าจะต้องไปช่วย
ตอบแทน

ประชาชน หรือรับใช้ประเทศชาติเป็นธรรมดาทุกคนไม่ว่าสักคนเดียว เพราะว่า
ได้รับ

เกื้อหนุนในการศึกษาดีแล้ว ก็ต้องกลับไปสนองความดีที่ส่วนรวมได้ให้แก่เรา...”

(๒๒ กรกฎาคม ๒๕๒๐)

“...นำวิชาความการนั้นไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นการตอบแทนที่
ทางประ

ชาชนได้สละเงินเพื่อสร้างมหาวิทยาลัยนี้ เพื่อตอบแทนบ้านเมือง ทำความเจริญ
ทำ

ความมั่นคงแก่บ้านเมือง”(๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๓)

“การที่มีความสำเร็จนี้ นอกจากอาศัยสติปัญญาความสามารถของตนเองแล้ว ยัง
ได้

อาศัยความอุปการะเกื้อกูลจากผู้อื่นอีกด้วย ผู้ที่ช่วยเหลือโดยตรงก็มีบิดามารดา ผู้
ปกครอง ถัดมาก็มีครูบาอาจารย์ ซึ่งทุกคนจะได้มองเห็นแล้ว แต่ยังมีผู้ช่วยเหลือ

อื่น

อีกเป็นอันมาก ที่ได้อุปการะท่านโดยอ้อม ซึ่งท่านอาจนึกไม่ถึง บุคคลนั้นคือ
ประชาชนคนไทยทั้งมวล ประชาชนเป็นผู้เสียภาษีอากรให้แก่รัฐ...”

“ท่านมีหน้าที่อันสำคัญผูกพันอยู่ ที่ต้องตอบแทนคุณของทุกฝ่ายที่ได้อุปการะช่วย
เหลือ การทดแทนคุณนั้นไม่ใช่สิ่งที่ยากนัก ถ้าท่านประพฤติตนดี มีสัมมาอาชีวะ

เป็น

หลักฐาน เป็นที่เชิดชวงค์ตระกูล ก็เป็นการได้ทดแทนคุณบิดามารดา ถ้าท่าน
หมั่น

ศึกษาค้นคว้าวิชาการให้มีความรู้ความสามารถเหมาะแก่การสมัย ก็เป็นการได้
ทดแทนคุณ

ครูบาอาจารย์ และในประการสุดท้าย ถ้าท่านตั้งใจทำงานทุกอย่างโดยถือ
ประโยชน์

ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัวแล้ว ก็เป็นการได้ทดแทนคุณประชาชนคนไทย
ทุกคน...”

(๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๑)

๑.๒.๒ ประโยชน์ส่วนรวมคือประโยชน์ส่วนตน

“ความรับผิดชอบที่ตนมีต่อบ้านเมืองก็เป็นความรับผิดชอบที่ตนมีต่อตนเอง
เพราะว่า

ถ้าบ้านเมืองมีความมั่นคงในอนาคต ตนเองก็จะอยู่ในบ้านเมืองที่มั่นคง...” (๖
เมษายน ๒๕๑๔)

“ขอให้คิดว่าคนที่ให้เพื่อส่วนรวมนั้น มิได้ให้เพื่อส่วนรวมแต่ฝ่ายเดียว เป็นการ
ให้

เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนร่วมที่อาศัยได้...” (๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๔)

“บุคคลกับส่วนรวมมีความเกี่ยวพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว ไม่อาจแยกออกจาก
กันได้

เพราะบุคคลเป็นผู้สร้างส่วนรวม และส่วนรวมก็เป็นที่อยู่อาศัยของบุคคล...” (๑
กรกฎาคม ๒๕๑๕)

“ผู้ที่ทำงานให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมย่อมได้รับประโยชน์เป็นส่วนตนด้วย...”
(๑๖ มกราคม ๒๕๑๒)

“ประโยชน์ส่วนรวมคือประโยชน์ส่วนตัว ประโยชน์ส่วนตัวคือประโยชน์
ส่วนรวม...”

(๔ ธันวาคม ๒๕๒๐)

“แต่ละคน แต่ละบุคคลต้องอาศัยส่วนรวมเป็นที่อยู่อาศัย ถ้าส่วนรวมอยู่เย็นเป็นสุข

แต่ละคนก็อยู่เย็นเป็นสุข...”(๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๖)

“ถ้าประเทศ ถ้าบ้านเมืองเราไม่อยู่ หรืออ่อนแอ หรือไม่มั่นคง หรือไม่มีความเจริญ

เป็นส่วนรวม ฐานะของเราก็อ่อนแอไม่มั่นคงเช่นเดียวกัน...”(๑๑ กันยายน

๒๕๒๓)

เราอาจสรุปนัยจากตัวอย่างพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่ยกมาข้างต้นว่า การสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวม จัดเป็นการสร้างสรรค์ผลประโยชน์ส่วนตนในกระบวนการเดียวกัน ข้อยุติทำนองนี้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยอาศัยพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างข้างล่างนี้

“ขอให้ทุกคนระลึกถึงหน้าที่ของแต่ละคน ทำงานทำการของตนให้ดี เมื่อท่านได้ดีแล้ว

จึงจะเกิดความก้าวหน้าแก่ตน ถ้าทำด้วยความตั้งใจดี และแต่ละคนมีความก้าวหน้า

ดีแล้ว ส่วนรวมย่อมต้องดีและก้าวหน้าเหมือนกัน..”(๒๖ กรกฎาคม ๒๕๑๔)

“ถ้าทุกคนมีความพยายามที่จะขะมักเขม้น คือศึกษาวิชาความรู้ศึกษาใจของตัว ศึกษาสิ่งที่ดีที่งาม และประคองกัน ใช้กำลังของตนในทางที่สร้างสรรค์ ในทางที่จะ

เป็นประโยชน์ หรือสร้างเกียรติของตน ซึ่งเท่ากับสร้างเกียรติของบ้านเมือง...”

(๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๖)

“ประโยชน์และความเจริญมั่นคงของส่วนรวมย่อมขึ้นอยู่กับประโยชน์และความเจริญ

มั่นคงแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ เพราะส่วนรวมนั้นประกอบขึ้นด้วยบุคคลที่รวมกัน อยู่เป็นสังคม เป็นชาติบ้านเมือง ดังนั้น ผู้ใดก็ตามที่มุ่งหวังให้ส่วนรวมเจริญมั่นคง

จะ

ต้องพยายามสร้างความมั่นคงให้แก่การงาน แก่อาชีพแก่ฐานะฐานะของตัวเองให้
ได้

เป็นข้อแรกและข้อใหญ่...” (๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๘)

๑.๒.๓ การมุ่งประโยชน์ส่วนตนแบบมีขอบเขต

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงยอมรับว่า การทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมหรือ
การมุ่งผลประโยชน์ส่วนรวมนั้น แท้ที่จริง ก็เป็นกระบวนการเดียวกับการสร้างสรรค์ประโยชน์
ส่วนตนพร้อมกันไป แต่พระองค์ก็ทรงตระหนักนักดีเช่นกันว่า การมุ่งสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วน
ตนนั้น ไม่จำเป็นต้องนำไปสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ
ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมสองลักษณะนี้ไม่ได้นำไปสู่ผลลัพธ์ในทิศทางเดียวกันเสมอไป
ด้วยแนวพระราชวินิจฉัยในทำนองนี้เอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีคำเตือนใจอยู่เสมอ
ว่า พวกเราคนไทยทุกคน “จะต้องรู้สำนึกให้ลึกซึ้งถึงประโยชน์ส่วนรวม ต้องทำความคิด
ความเห็นให้กระจ่างถึงความสำคัญของส่วนรวม ว่าถ้าความมั่นคงและความเป็นปรกติเรียบร้อย
ของส่วนรวมมิได้มีอยู่แล้วตนเองจะมีความสุขความเจริญอยู่ ณ ที่ใดได้ ทุกคนจึงจำเป็นต้องนึก
ถึงประโยชน์ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตัว และยกประโยชน์ส่วนรวมไว้เหนือประโยชน์ส่วน
อื่น”

(๒๑ ธันวาคม ๒๕๒๐)

แนวคิดเช่นที่กล่าวถึงมีปรากฏเสมอในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แม้ว่าแนวการนำเสนอจะแตกต่างกันไปบ้างสุดแล้วแต่โอกาสและ
กลุ่มผู้ฟังผู้เข้าเฝ้าก็ตาม อาทิเช่น

“ทุกคนปฏิบัติภารกิจของตนเพื่อความเจริญของตน ก็ต้องคำนึงถึงความเจริญและ
ความมั่นคงของส่วนรวมด้วย...” (๗ มีนาคม ๒๕๑๓)

“จงตั้งใจและมั่นใจจะทำความเพียรพยายาม ใช้ความรู้ความสามารถ พร้อมทั้ง
กำลังกาย

กำลังใจและความคิดพิจารณาที่รอบคอบ สร้างคุณงามความดีประกอบการทำงานให้
บังเกิด

ประโยชน์อันแท้จริงและยั่งยืนทั้งแก่ตนทั้งแก่ส่วนรวม ให้สมกับที่ได้ชื่อว่าบัณฑิต
...”

(๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๒)

“เยาวชนทั้งหลายที่อยู่ในวัยเรียน ย่อมมีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาวิชาการต่างๆ ให้
ได้
มากๆ เพื่อนำไปใช้ทำประโยชน์ สร้างสมความสุขความเจริญให้แก่ตัวตลอดจน
ส่วนรวม...”

(๑ กรกฎาคม ๒๕๒๒)

“สิ่งชอบใจต่างๆที่ได้มา ไม่ว่าจะทรัพย์สินเงินทอง ยศศักดิ์อำนาจ ความสุขสบายที่
ปรารถนา ตลอดจนความสำเร็จประสงค์ในอุดมการณ์ รวมเรียกว่าประโยชน์
ประโยชน์
ทั้งปวงนี้ ทุกคนต่างควรมีเสรีภาพที่จะแสวงหาและที่จะได้รับ แต่การแสวงหา
และรับ

เอาประโยชน์นั้น จำต้องมีหลักการสำหรับปฏิบัติ เพื่อป้องกันกำจัดเหตุที่จะนำสู่
ความยุ่งยากและความเสียหายทั้งหมด บุคคลจำเป็นต้องเรียนรู้และได้สำนึกเสมอว่า
เสรีภาพของแต่ละคน จำกัดอยู่ด้วยเสรีภาพของผู้อื่น การแสวงหาประโยชน์ใดๆ
ถ้าละเมิดและก้าวก่ายกัน จะกลายเป็นการเบียดเบียนซึ่งมีอันตรายมากทันที จึงไม่
เป็นการถูกต้องเลยที่ผู้ใดจะแสวงหาหรือได้มาโดยทำนองนั้น อีกประการหนึ่ง

ควร

จะต้องตระหนักทราบให้แน่ถึงประโยชน์ส่วนรวม ว่าเป็นประโยชน์ที่ครอบคลุม

ถึง

ประโยชน์ทั้งหลายทั้งสิ้นในชาติ...” (๑๓ กรกฎาคม ๒๕๑๗)

แนวความคิดเห็นที่ได้เสนอข้างต้นนั้น เป็นแนวคิดที่ย้ำว่า การสร้างประโยชน์แก่ตนเอง
นั้น ควรมิชอบเขต (bounded self-interest) โดยขอบเขตดังกล่าวนี้ ก็คือ การคำนึงถึง
ผลประโยชน์ส่วนรวม และการพยายามกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนี้เอง ผู้กระทำก็
จะได้รับผลประโยชน์ส่วนตนด้วยเช่นกัน

๑.๒.๔ สรุป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีทัศนะว่า การร่วมมือกันสร้างสรรค์ผลประโยชน์
ส่วนรวมเพื่อความเจริญและความมั่นคงของประเทศ ก็คือ การสร้างสรรค์ผลประโยชน์ให้แก่

ตนเองด้วยพร้อมๆ กับการตอบแทนบุญคุณต่อส่วนรวม เมื่อ “ส่วนรวมอยู่ได้ แต่ละคนก็จะอยู่ได้” (๖ ตุลาคม ๒๕๑๒) โดยนัยแล้ว ถ้าส่วนรวมและประเทศชาติอยู่ไม่ได้เพราะการสูญเสียเอกราช และความล้มเหลวในรูปแบบอื่นๆ เสียแล้ว พวกเราคนไทยแต่ละคนจะอยู่ได้อย่างไร

ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงฝากความหวังไว้กับคนไทยโดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาที่มีโอกาสสำเร็จการศึกษาในระดับสูงๆ เพื่อออกไปประกอบอาชีพการงาน ด้วยการพระราชทานอย่างสม่าเสมอพระบรมราโชวาทที่มีแนวคิดต่อไปนี้

“งานของท่านในอนาคต คืองานสร้างความมั่นคงของประเทศ เป็นงานใหญ่ซึ่งผูกพันท่าน ให้ต้องกระทำอยู่ร่วมกันตลอดชีวิต งานนี้จะกระทำสำเร็จได้ก็โดยที่ทุกคนเข้าใจซาบซึ้งถึงคุณของชาติบ้านเมือง และทำงานทุกอย่างด้วยสติสำนึก

หน้าที่

ที่จะต้องปฏิบัติต่อส่วนรวม...” (๑๖ มกราคม ๒๕๑๒)

“แต่ละคนนั้นเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งๆ ซึ่งรวมกันขึ้นเป็นชาติบ้านเมือง ทุกคน

ต้องรักษาสุขภาพพลานามัยให้ดี และทำงานให้ดี ชาติบ้านเมืองจึงจะแข็งแรง

และ

เจริญมั่นคงสมคฤห์ทุกส่วน ถ้าบุคคลทำตัวให้บกพร่องอ่อนแอ บ้านเมืองก็จะมีจุดบกพร่องอ่อนแอไปด้วย ทุกคนจะต้องบำรุงรักษาบ้านเมืองให้เหมือนบำรุงรักษาร่างกายและจิตใจตนเอง และผู้ใดมีภาระหน้าที่อันใดอยู่ก็ต้องขวนขวายปฏิบัติให้ด้วยไมตรีจิตมิตรภาพ และด้วยความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน ผลการปฏิบัติตนปฏิบัติงานของแต่ละคนแต่ละฝ่าย จักได้ประกอบส่งเสริมให้ประเทศชาติมีความสมบูรณ์

มั่นคงขึ้นตามที่มุ่งหมาย..”(๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘)

โดยสรุป การร่วมมือเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญมั่นคงให้แก่ประเทศนั้น เป็น “หน้าที่” ของทุกคนไม่ว่า จะยึดหรือเลือกประกอบอาชีพอะไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือผู้เยาว์ เป็นนักเรียนชากรุงหรือเป็นนักเรียนชาวเขา “เราทุกคนมีหน้าที่ที่จะขจัดความทุกข์นี้ เพื่อให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข มีความมั่นคง และเป็นการช่วยให้บ้านเมืองได้มีความเจริญได้” (๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๓)

“ชาติบ้านเมืองประกอบด้วยนานาสถาบัน อันเปรียบได้กับอวัยวะทั้งปวงที่

ประกอบ

กันขึ้นเป็นชีวิตร่างกาย ชีวิตร่างกายดำรงอยู่ได้ เพราะอวัยวะใหญ่ๆน้อยๆทำงานเป็น
ปรกติพร้อมกันอย่างไร ชาติบ้านเมืองก็ดำรงอยู่ได้ เพราะสถาบันต่างๆ ตั้งมั่น
และปฏิบัติหน้าที่ของตนๆ โดยพร้อมมูลอย่างนั้น ท่านทั้งหลายควรจักได้ทราบ
ตระหนักว่า ชาติบ้านเมืองคือชีวิต เลือดเนื้อและสมบัติของเราทุกคน และการ
ดำรงรักษาชาติประเทศนั้นมิใช่หน้าที่ของบุคคลใดหมู่ใด โดยเฉพาะ หากแต่เป็น

หน้าที่

ของทุกๆ ฝ่าย ทุกๆ คน ที่จักต้องร่วมมือกระทำพร้อมกันไป โดยสอดคัล้องกัน
เกื้อกูลกันและกันและมีจุดมุ่งหมายมีอุดมคติร่วมกัน...” (๘ มิถุนายน ๒๕๑๔)

“ทุกคน ไม่ว่าจะมืออาชีพใด ต่างมีหน้าที่ร่วมกันอยู่ประการหนึ่งเหมือนกันหมด

คือ

หน้าที่ที่จะทำตัวให้เป็นคนมีประโยชน์ และมีค่าต่อบ้านเมืองส่วนรวม ได้แก่

การ

ทำงานด้วยความตั้งใจจริง ประพฤติสุจริตและตั้งตนอยู่ด้วยคุณธรรม เพื่อให้ผล

การ

ปฏิบัตินั้นบังเกิดเป็นความสุขความเจริญ และความสงบเรียบร้อยของชาติบ้านเมือง

...”

(๒๖ มิถุนายน ๒๕๑๔)

“ผู้ใดมีความสามารถเฉลียวฉลาดในทางใด จะต้องพยายามทำหน้าที่ให้ได้ผลออก

งาม

ไพเราะล้นในทางนั้น โดยเต็มความสามารถ เพื่อประสานประโยชน์ทุกส่วนเข้า

ด้วยกัน

ให้เป็นความเจริญมั่นคงของบ้านเมือง ความรับผิดชอบดั่งนี้สำคัญมาก เพราะเป็น
ข้อชี้ขาดในความเจริญและความเสื่อมแห่งอดีตปัจจุบันและอนาคต ยังมี

ความสามารถ

ทางสมอง และมีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างกว้างขวางจนสำเร็จขั้นปริญญาอย่าง
ท่านทั้งหลาย ยังต้องมีหน้าที่รับผิดชอบมากขึ้นและสูงขึ้น ให้สมกับภูมิปัญญา
ความสามารถและฐานะหน้าที่ เพราะฉะนั้น ต่อไปนี้ บัณฑิตจะต้องสำนึก

ตระหนัก

อยู่เสมอ ว่าตนเองมีความรับผิดชอบอย่างยิ่ง ที่จะปฏิบัติงานของตัว ร่วมกับผู้อื่น และประสานประโยชน์กับทุกฝ่ายให้ได้ผลสมบูรณ์ทุกส่วน เพื่อนำพาประเทศชาติของเราให้ก้าวหน้าไปถึงความวัฒนาสถาพรอันเป็นจุดประสงค์...” (๗ กรกฎาคม

๒๕๒๖)

๒. แนวทางในการสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวม

๒.๑ ความร่วมมือสามัคคีกัน

เมื่อทุกคนมีความรู้หรือสำนึกในหน้าที่ของการสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ส่วนรวมแล้ว ประเด็นที่ควรพิจารณาก็คือ การสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรมนั้นมีแนวทางปฏิบัติที่ได้ผลอะไรบ้าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริในประเด็นนี้ ที่จะเอื้อให้ทุกคนสามารถทำหน้าที่ดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี แนวพระราชดำริดังกล่าวก็คือ การเน้นให้ทุกคนทุกฝ่ายทุกอาชีพร่วมมือกันละมีความสามัคคีกันเพื่อจุดมุ่งหมายดังกล่าว

พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสบางส่วนที่อัญเชิญมาเสนอในที่นี้ แสดงถึงแนวพระราชดำริเช่นว่านี้

“เราจำเป็นต้องร่วมกันทำงานเพื่อความเจริญและความมั่นคงของประเทศชาติ ที่จะทำให้บ้านเมืองมีความมั่นคงนั้น ทุกคนจะต้องใช้หลักวิชาการที่ถูกต้องใช้ความ

สามัคคี

ร่วมมือร่วมแรงกัน ไม่เกี่ยงงอนกันและใช้ความบริสุทธิ์ใจคือการทำงานด้วยความ

ตั้งใจ

จริง...” (๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๗)

“การที่แต่ละคนจะมีความสุขความเจริญอย่างแท้จริงได้ จะต้องให้บ้านเมืองมี

ความ

มั่นคงปลอดภัย และให้ประชากรราษฎรอยู่ดีกินดีมีปรกติสุขเป็นส่วนใหญ่เป็น

เบื้องต้น

ก่อน ความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นปรกติสุขนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็โดยการที่

ท่าน

ทั้งหลาย ทุกฝ่าย ทุกคน สมัคสมานสามัคคีกันโดยพร้อมเพรียง ร่วมกายร่วมใจ

กัน

เร่งรัดปฏิบัติสรรพกิจการงานบรรดามีด้วยความสุจริตและบริสุทธิ์ใจ โดย
ขะมักเขม้น
ให้งานทั้งปวงดำเนินก้าวหน้าไป โดยสอดคล้องต่อเนื่องไม่ติดขัด และเกื้อกูลกัน
ทุกๆ
ส่วน...” (๕ ธันวาคม ๒๕๒๖)

แนวคิดข้างต้นนี้เป็นแนวคิดหลักแนวคิดหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้
ทรงกล่าวถึงเป็นประจำประจำเมื่อโอกาสเอื้ออำนวย ดังเช่นเมื่อพระองค์พระราชทานและพระราช
ดำรัสแก่ลูกเสือชาวบ้าน ซึ่งขออัญเชิญมาเป็นตัวอย่างจากส่วนหนึ่งของพระราชดำรัส ดังนี้

“ขอให้ฝึกฝนตนเองอยู่ตลอด รักษาความสามัคคีกลมเกลียวกันอย่างแน่นแฟ้น ทำ
ประโยชน์ต่อส่วนรวม จะได้ประโยชน์แก่ส่วนตน อย่าถือหมูหรือถือเหล่า แม้
จะเป็น

ลูกเสือชาวบ้านก็ถือกันว่า แต่ละคนก็เป็นคนที่ประกอบเป็นราษฎรของชาติ
บ้านเมือง
ก็เป็นประชาชนทั้งนั้น ฉะนั้นก็ขอให้เห็นว่าประเทศชาตินี้เป็นของประชาชน แต่
ละคน

จึงมีหน้าที่ที่จะรักษา รักษาอย่างไร ก็รักษาด้วยความมีเหตุผล ความสามัคคี
ความ
ตั้งใจจริง...” (๓ เมษายน ๒๕๒๐)

ความสามัคคีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกร้องให้พสกนิกรของ
พระองค์ให้ยึดเป็นแนวปฏิบัตินั้นมีความหมายที่แตกต่างกันบ้างสุดแล้วแต่จุดเน้นที่พระเจ้าอยู่หัว
ทรงต้องการย้ำให้แก่ผู้เข้าเฝ้า แต่เมื่อวิเคราะห์ควบกันไปแล้ว ความหมายของความสามัคคีจึงมี
ความครอบคลุมมากและเป็นประโยชน์สำหรับทุกๆ คนที่ยึดคุณธรรมนี้เป็นแนวปฏิบัติในการทำ
กิจกรรม

ดังได้กล่าวแล้ว ความสามัคคีหรือความร่วมมือกันละกัน สื่อความหมายที่
แตกต่างกันสุดแล้วแต่สภาวะแวดล้อมและลักษณะหน้าที่ (ของผู้เข้าเฝ้า/ผู้รับพระบรมราโชวาท
และพระราชดำรัส) ดังปรากฏชัดเจนในตัวอย่างต่อไปนี้

ความสามัคคี คือ การ “รวบรวมกำลังผนึกกำลังกันเพื่อที่จะปฏิบัติกร” (๖ กันยายน ๒๕๑๔)

ความสามัคคี “เป็นความเข้าใจซึ่งกันและกัน” (๘ มีนาคม ๒๕๑๕)

ความสามัคคี “ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน” (๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๗)

ความสามัคคี ก็คือ การที่ “ทุกคนสามารถที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม และสามารถที่จะพัฒนาตนเอง มีความรักใคร่ซึ่งกันและกัน ทำให้บ้านเมืองมีความสงบและพัฒนาได้โดยรวดเร็ว” (๓ กรกฎาคม ๒๕๑๖)

การ “ร่วมแรงกันปฏิบัติงานของแต่ละคน แต่ลำพังของแต่ละคนให้ดีไม่เบียดเบียนผู้อื่น ก็เป็นการแสดงความสามัคคีแล้ว” (๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๘)

“ความสามัคคี คือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเสียสละส่วนตัว ส่วนย่อย ให้แก่ผลประโยชน์ส่วนรวม” (๑๔ มิถุนายน ๒๕๑๖)

โดยสรุป ความสามัคคี ก็คือ ความสามารถจะทำงานเพื่อส่วนรวมหรือความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกันและกันเพื่อเอื้อประโยชน์ส่วนรวม นั้นเอง เมื่อพิจารณาในแง่พฤติกรรม

ความสามัคคีมีทั้งทางกว้างและทางคิ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานความหมายของ

ความสามัคคีในเชิงกว้างว่า เป็นความสามัคคีระหว่างผู้มียศหรือมีตำแหน่งเท่าๆกัน ความสามัคคีในบริบทนี้ หมายถึงการ “ ต้องทำงานพร้อมกันเพื่อที่จะให้งานนั้นมีประสิทธิภาพดี ” ความร่วมมือกันทำงานที่ขยายไปจากหน่วยงานไปถึงกระทรวง หรือทั่วไป ตลอดจนนอกวงราชการ เพื่อความสำเร็จของงาน

ความสามัคคีในแนวคิ่ง หมายถึงความสามัคคีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา “ ทำให้งานในแต่ละหน่วย แต่ละกรม แต่ละกอง แต่ละกระทรวง แต่ละส่วน ของบ้านเมืองทำงานได้ดีขึ้น”

ความสามัคคีจึงสื่อการ “ หันเข้าหากันทำงาน และให้กำลังใจซึ่งกันและกันในทั้งสองทาง คือทางกว้างและทางคิ่งอย่างเข้มแข็งที่สุด...” เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วความ “ สามัคคีควรที่จะให้กว้างออกไปมากที่สุดที่จะได้ และให้ลึกซึ่งที่สุดเท่าที่จะทำได้” (๗ สิงหาคม ๒๕๑๘)

นอกจากความสามัคคีในเชิงกว้างและเชิงคิ่งแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังพระราชทานความหมายของความสามัคคีในแง่มุมมองอื่นๆที่เป็นประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจลักษณะของความสามัคคีที่คนไทยควรมี กล่าวคือพระองค์มีพระราชดำรัสว่า “ ความสามัคคีแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วย (๑) ความสามัคคีของวิชาการ และ (๒) ความสามัคคีในจิตใจ ความสามัคคีของวิชาการนั้น คือ การประสานงานความรู้และทักษะของผู้ที่มี

ความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ มากมาย เพื่อส่งผลสำเร็จในด้านต่างๆ มาสู่ประเทศ ส่วน
ความสามัคคีในจิตใจเป็นลักษณะของการปรองดองกัน โดยเกิดจากความเมตตากรุณาแก่กันและกัน
มีจิตใจผูกพันที่จะช่วยเหลือกันและกัน” (๔ ธันวาคม ๒๕๒๔)

๒.๒ เหตุผลของการต้องมีความสามัคคี

การเรียกร้องให้ประชาชนร่วมมือร่วมแรงและสามัคคีนั้น หากต้องการให้ได้ผลอย่าง
จริงจังแล้วจะต้องเป็นการเรียกร้องด้วยเหตุผลที่พิจารณาแล้วว่า จะโน้มน้าวให้ผู้ฟังคล้อยตามด้วย
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงตระหนักถึงประเด็นนี้ และได้ทรงมีพระราชดำรัสซึ่งมีความ
ตอนหนึ่งที่แสดงถึงการให้เหตุผลทำนองดังกล่าว

“ประเทศไทยประชาชนพลเมือง มีความสามัคคีกลมเกลียวกันดี มีระเบียบวินัยดี
ประเทศนั้นก็เจริญและอยู่ในฐานะดี ยิ่งมีความสมัครสมานกลมเกลียวกันมากก็ยิ่ง
เจริญมาก จึงเห็นได้ว่า ความสามัคคีกลมเกลียวกันในระหว่างคนในชาติ และ

ความ

เข้าใจรักษาระเบียบวินัยนี้แหละ ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่ง ที่ช่วยนำ

ประเทศชาติ

สู่ความวัฒนาถาวร...”(๑๕ มกราคม ๒๕๐๔)

สภาพเช่นที่กล่าวถึงนี้เกิดขึ้นได้เนื่องจาก “บ้านเมืองต้องอาศัยความรู้ทุกสาขา ไม่ใช่เป็น
ความรู้เฉพาะด้านหนึ่งด้านใด อันนี้ก็มาจากสาเหตุว่าบ้านเมืองประกอบด้วยบุคคล คือประชาชน
ที่อาศัยในบ้านเมือง จึงเป็นประเทศชาติ ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของบ้านเมือง ฉะนั้นความต้องการของ
บุคคล หรือความต้องการของบ้านเมืองก็เช่นเดียวกัน ต้องอาศัยทุกอย่าง” (๒๔ กรกฎาคม
๒๕๑๔)

กล่าวในบริบทที่แคบเข้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวพระราชดำริ
ว่า

“การรักษาความมั่นคงของชาติเป็นงานยิ่งใหญ่ ที่จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุก
ฝ่าย

ทุกคนในชาติ สำคัญที่สุด คือต้องอาศัยกำลังของผู้มีความคิดและความสามารถ
อย่างสูง ที่ร่วมมือปฏิบัติโดยประสานสอดคล้อง ในการดำเนินงานของชาติทุกๆ
ด้าน..” (๕ มีนาคม ๒๕๑๖)

“งานของชาติ หรือจะว่างานของแต่ละคน ต้องอาศัยหลักวิชาทุกด้าน เพราะว่ามนุษย์เราจะต้องมีชีวิตที่ครบถ้วน และเพื่อที่จะดำเนินชีวิตได้ก็ต้องอาศัยทุกสาขาทุกวิชา...” (๑๓ มีนาคม ๒๕๒๕)

นอกจากนี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเหตุผลเพิ่มเติมว่า

“ลำพังความรู้ ความฉลาด และเครื่องมืออันมีประสิทธิภาพต่างๆ นั้นไม่อาจทำให้เรา

จะ

สร้างความเจริญมั่นคงให้แก่ประเทศได้โดยสมบูรณ์ ในการนี้ เราจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่

ร่วมมือ

ต้องอาศัยปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือความปรองดองกัน หันหน้าเข้าหากัน

ร่วมใจกัน จึงสามารถนำเอาความรู้ความคิดและอุปกรณ์ที่มีอยู่ มาสร้างสรรค์ความเจริญที่แท้จริง อันเป็นสิ่งควรปรารถนาให้บังเกิดขึ้นได้...” (๑๔ มกราคม

๒๕๑๔)

ดังนั้น แม้ว่า งานแต่ละคนมีความแตกต่างกัน “แต่ถ้ามีความร่วมมือกันด้วยดี แล้วก็สามัคคีกัน งานก็สำเร็จลุล่วงไปโดยดี เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง” (๒๖ มิถุนายน ๒๕๑๒)

นอกจากพิจารณาจากแง่ความแตกต่างของงานแล้ว ความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันประสานงานกันยังอาศัยเหตุผลอื่นๆ ได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเหตุผลในแง่มุมมองอื่นด้วย ดังปรากฏจากตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่อัญเชิญมาที่นี้ ดังนี้

“งานทั้งหลายที่ท่านจะออกไปปฏิบัติงานนั้น ไม่มีงานใดที่จะสำเร็จสมบูรณ์ได้ในตัวเอง

สอดคล้อง

หากแต่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงถึงงานอื่นๆ และมีประโยชน์ประสานงาน

ส่วน

กับงานอื่นๆ อีกหลายๆ อย่าง ทั้งนี้เพราะงานทั้งปวงนั้น ย่อมประกอบกันเป็นงานส่วนรวมของบ้านเมืองซึ่งต้องเจริญพัฒนาไปพร้อมกัน ให้ทัดเทียมกัน ถ้างาน

ออกไป

หนึ่งส่วนใดหยุดชะงัก ก็จะพาให้รวนเรล่าช้าไปทั้งกระบวนการ ดังนี้ เมื่อท่านจะ

ปฏิบัติงาน ควรจะได้เตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อม ในอันที่จะทำงานของตนให้
ประสาน

กับงานอื่น และประสานกับฝ่ายอื่นและบุคคลอื่น จะต้องปฏิบัติตัวปฏิบัติงาน
อย่างคับแคบ

มิได้เป็นอันขาด...” (๘ สิงหาคม ๒๕๒๗)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ในการทำงานของ
คนในสังคมโดยปรกติ นั้น มิใช่งานที่จะทำคนเดียว หากเป็นงานส่วนรวม ซึ่งจะต้องจัดสรรกัน
ตามความถนัดละความรู้ความสามารถ คนละส่วนละตอน เมื่อนำเอาส่วนงานที่แต่ละคนทำมา
รวมกันเข้าแล้ว จึงจะสำเร็จรูปเป็นงานที่สมบูรณ์ได้ “ทุกคนจึงต้องทำงานร่วมกัน และ ทุกคน
ที่ร่วมงานกัน จำเป็นต้องพึ่งกันอาศัยกันและกัน ทั้งผู้มีความรู้ความสามารถสูง ทั้งผู้มีความรู้
ความสามารถด้อยกว่า” (๑๔ กรกฎาคม ๒๕๒๐)

๒.๓ ปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดความสามัคคี

เมื่อยอมรับกันแล้วว่า ความสามัคคีกลมเกลียวกันหรือความร่วมมือและร่วมใจกัน เป็น
สิ่งสำคัญที่คนไทยทุกๆ คนพึงมีอยู่ในจิตสำนึก ละช่วยสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น แต่การกำเนิดก่อ
ต่อของความสามัคคีที่ดี การดำรงอยู่ด้วยความสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นของความ
สามัคคีที่ดี จะต้องอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนนำให้เป็นเช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมี
พระราชดำรัสที่เกี่ยวกับประเด็นนี้ ดังนี้

“อันความสามัคคีพร้อมเพรียงแห่งหมู่คณะนั้น ที่จะเกิดขึ้นนั้น ย่อมจะ
เนื่องมาจาก

ความคิดความเห็นและจริงใจที่มุ่งหมายและยึดมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดร่วมกัน..”

(๑ สิงหาคม ๒๕๒๑)

โดยที่ “อุดมคติหรือสิ่งที่ตั้งใจจริงร่วมกันนี้สำคัญอย่างยิ่ง เพราะอาจชักนำให้รวมกัน
กระทำการที่ถูกต้องหรือที่เป็นโทษมหันต์ก็ได้ไม่เลือกที่เลือกกาล ” ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า อุดมคติที่จะยึดมั่นนั้น “จะต้องพิจารณาด้วยสติ
และปัญญาอันรอบคอบก่อนทุกครั้ง ให้เห็นว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์จริง ทั้งเป็นธรรมถูกต้องจริง
ตามเหตุผลที่แท้และเที่ยงตรง จนกระทั่งปราศจากความเคลือบแคลงสงสัย แล้วจึงค่อยตั้ง
สัจจะลงไป มิฉะนั้นอาจต้องพลั้งพลาดและต้องเสียใจในการใช้พลังความสามัคคีที่ขาดความพินิจ
พิจารณาได้ง่ายๆ ” (๑ สิงหาคม ๒๕๒๑)

ดังนั้น ความสามัคคีจึงต้องนำไปใช้เพื่อปฏิบัติแต่สิ่งดีงามเท่านั้น เพราะนอกจากเป็นการส่งเสริมความสามัคคีในตัวแล้ว ยังมีผลในทางด้านการสร้างผลประโยชน์แก่ตัวเอง แก่หมู่คณะ แก่สังคม และแก่บ้านเมือง

นอกจากนี้แล้ว การจะรักษาความสามัคคีไม่ให้แตกสลายไปนั้น ทุกคนในหมู่คณะ ในสังคม ในประเทศต้อง “พยายามทำความเข้าใจของตนเองๆ ให้ถูกให้ตรงกระจ่าง พยายามโอนอ่อนผ่อนปรนเข้าหากันด้วยไมตรีจิตและความเมตตากรุณา พร้อมกันนั้น จะต้องเพลาการคิดถึงประโยชน์เฉพาะตัว และความขัดแย้งกันในเรื่องที่ไม่ใช่สาระลงให้มากที่สุด ถ้ามีเหตุสิ่งใดก่อให้เกิดปัญหาขึ้น ก็ขอให้หันหน้าเข้าหากัน เพื่อทำความเข้าใจตกลงกันได้ตั้งแต่ต้น ด้วยความคิดด้วยความเป็นญาติ เป็นมิตร และเป็นไทยด้วยกัน...” (๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๗)

องค์ประกอบอื่นที่จะเอื้อให้ความสามัคคีกลมเกลียวกันกำเนิดได้และมีความมั่นคงต่อไปก็คือ การที่ “แต่ละฝ่ายแต่ละคนต้องทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งหวังผลสำเร็จในการงานเป็นใหญ่ยิ่งกว่าสิ่งอื่น ความบริสุทธิ์ และความมุ่งหมายอันเที่ยงตรงเป็นอย่างเดียวกันนั้นจะทำให้เข้าใจกันได้” (๑๐ กันยายน ๒๕๒๒)

อีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ได้แก่ การที่ทุกคน “ต้องเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน” ซึ่งจัดเป็นฐานสำหรับการร่วมมือประสานกัน พระราชดำรัสที่อัญเชิญมาข้างล่างนี้ แสดงถึงรูปแบบหนึ่งของการเอื้อเพื่อกันและกันในบริบทของการสร้างสรรค์ความสามัคคีให้มีในชาติ เป็นพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่ผู้เข้าร่วมสัมมนาเรื่องการประยุกต์เทคโนโลยีการถ่ายภาพทางอากาศและดาวเทียมในการวางแผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทางเหนือของประเทศไทย

“เรามีความรู้มาก เรามีเครื่องเทคโนโลยีสูง ก็ต้องช่วยกันให้ชาวบ้านเขาได้รับส่วน
ของเทคโนโลยีนี้ด้วย ชาวบ้านเขาจนนั่นเอง เขาไม่สามารถตอบแทนด้วยทรัพย์สิน
ด้วยเงินให้คุ้มกับงบประมาณ แต่เขาตอบแทนด้วยน้ำใจ และที่สำคัญที่สุดจะตอบแทน
แทน

ด้วยการรักษาความสงบร่วมกัน ประเทศชาติก็จะอยู่ได้...” (๗ มกราคม ๒๕๒๓)

บนพื้นฐานของความสามัคคีพร้อมเพรียงกันที่ดำรงอยู่ด้วยปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่างๆ แล้วก็สามารถสรุปได้ว่า “ ถ้าเราอยู่ร่วมกันทั้งประเทศอย่างดี อย่างเห็นอกเห็นใจ พยายามเกื้อกูลซึ่งกันและกันแล้ว บ้านเมืองจะมีความเจริญ ” (๗ มกราคม ๒๕๑๘)

๒.๔ การรู้จักหน้าที่: รากฐานสำหรับความสามัคคีเพื่อสร้างประโยชน์ส่วนรวม

พื้นฐานที่สุดของการจรรโลงความสามัคคีกลมเกลียวกันให้บังเกิดขึ้น และดำรงอยู่ได้อย่างแน่นอนได้แก่ การรู้จักหน้าที่ของตนเอง ในหมู่สมาชิกของสังคมของประเทศนั้นๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระกระแสรับสั่งว่า “ ผู้ใดมีภาระหน้าที่อันใดอยู่ ก็เร่งกระทำให้สำเร็จลุล่วงไป ให้ทันการณ์ทันเวลา โดยเต็มกำลังความรู้ความสามารถ และโดยบริสุทธิ์ใจ ผลงานของแต่ละคนจักได้ประกอบส่งเสริมกันขึ้นเป็นความสำเร็จ และมั่นคงวัฒนาของประเทศชาติในที่สุด.” (๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๗)

พระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานในพิธีสดุดีเหล่าทหารที่นำความสงบสุขสู่แผ่นดิน เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๒๔ ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

“แต่ละคนมีความคิดจิตใจเป็นทหารอย่างสมบูรณ์แท้จริง จึงมีความสำนึกตระหนัก
แน่วแน่ในหน้าที่ ทั้งในฐานะที่เป็นทหารและที่เป็นคนไทย เมื่อเกิดเหตุขึ้น ก็
พร้อมแรง

พร้อมใจ ประสานการปฏิบัติของแต่ละฝ่ายได้อย่างสนิทสนมสอดคล้องและจับใจ
เปี่ยมด้วยประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขบันดาลความร้ายให้กลับกลายเป็นดีได้โดย
เรียบร้อย ละมุน ละม่อม ภายในเวลารวดเร็ว” (๑๗ เมษายน ๒๕๒๔)

พระราชดำรัสข้างต้นจัดเป็นเนื้อความในอีกลักษณะหนึ่งที่ยืนยันความสำคัญของข้อสรุปข้างต้น และประโยชน์ที่พึงเกิดขึ้นจากการรู้จักและความสำนึกในหน้าที่ของแต่ละคนแต่ละอาชีพ นอกจากนี้แล้ว เมื่อ “แต่ละบุคคลก็มีหน้าที่ของตนตามอาชีพตามที่ถนัด แต่จะต้องปรองดองและทำในส่วนตัวของตัวโดยให้ประสานกับบุคคลอื่น” เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว “ ผู้ที่ปฏิบัติงานโดยดีโดยบริสุทธิ์แล้ว ย่อมมีส่วนในการช่วยประเทศชาติให้อยู่เย็นเป็นสุข ” (๗ กรกฎาคม ๒๕๑๕) “ งานทุกอย่างถ้าสอดคล้องกันและถ้าทำได้ดีแล้ว ก็ย่อมเป็นความมั่นคงของประเทศชาติ” นั่นคือ การทำให้ประเทศมีความปลอดภัย “ ก็ด้วยการทำงานร่วมกันทุกหมู่ทุกเหล่า ด้วยความสามารถ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี” (๓๐ มกราคม ๒๕๒๔)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสในงานราชอุทยานสโมสร เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม๒๕๑๑ ว่าด้วย “วิธีที่จะปรับปรุงแก้ไขทำให้มีความปลอดภัยความก้าวหน้าแก่ประเทศชาติ” ซึ่งมีแนวคิดที่ใกล้เคียงกับข้างต้น โดยพระองค์ได้ทรงรับสั่งว่า

“วิธีที่จะทำนั้นก็คือ แต่ละคนต้องปฏิบัติงานของตนด้วยตนเองด้วยความเข้มแข็งที่สุดโดยไม่

เบียดเบียนผู้อื่นแล้วพยายามร่วมมือกัน ถ้าเห็นอะไรสิ่งที่ไม่ดีไม่งามให้ช่วยกันปราบปราม

หรือ ช่วยกันแก้ไขด้วยความตั้งใจจริง...” (๘ ธันวาคม๒๕๑๑)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานข้อคิดเพิ่มเติมในพระราชดำรัสในโอกาสหนึ่งว่า

“ การที่จะช่วยบ้านเมืองมีหลายทาง ทางที่ช่วยโดยตรงก็มี และทางที่จะช่วยได้โดย

ที่แต่ละคนทำหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และอดทน ทำให้กิจการต่างๆ ทุกด้านดำเนินไปด้วยดี เป็นปกติ นี่เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับประเทศชาติ ไม่ว่าเป็น

สถานการณ์ด้านการปกครอง ด้านบริหาร หรือด้านการค้าธุรกิจ จะทำให้ประเทศชาติ

มีความแข็งแกร่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าแต่ละบุคคลได้ทำงานของตน ก็พิจารณา

ของคนอื่นด้วย เพราะงานของแต่ละคนนั้นก็อยู่ในสาขาของงานของตน อยู่ในความถนัดของตน

และคนอื่นด้วย เพราะงานของแต่ละคนนั้นก็อยู่ในสาขาของตน อยู่ในความถนัดของตน

และคนอื่นเขาก็ทำงานตามความถนัดของเขา สำคัญอยู่ที่ว่าตั้งใจทำดี ตั้งใจทำให้ก้าวหน้า

เมื่อรวมกันไปแล้วก็ทำให้ส่วนรวมทั้งประเทศก้าวหน้า มีความมั่นคง...” (๒๘ ธันวาคม

๒๕๒๒)

ในลักษณะที่จะจกลงไปตามสภาพและลักษณะของอาชีพ หน้าที่ของแต่ละอาชีพก็ย่อมแตกต่างกันในแง่หนึ่งหรือหลาย ๆ แง่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับหน้าที่และพระราชดำริสมาที่นี้เพื่อเป็นตัวอย่าง ดังนี้

ในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานให้แก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและคณะข้าราชการกลาโหมเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๘

“ ในฐานะทหารก็ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ในฐานะประชาชนก็ต้อง
วางตัว
ให้ดี และสามัคคีกลมเกลียวกันเพื่อรักษาความแข็งแกร่งของชาติบ้านเมือง ทหาร
ก็
ไม่ได้หมายถึงทหารผู้ใหญ่หรือผู้น้อยเป็นเจาะจง คือทหารทั้งหมดจะมีศใดก็ตาม
จะมีหน่วยสังกัดใดก็ตาม ก็มีหน้าที่ทั้งนั้นในฐานะที่เป็นคนไทยด้วยกันที่จะรักษา
การรักษานั้นก็ต้องรักษาด้วยความเข้มแข็งละเน่แนวแน่ เกรงครัดในหน้าที่ที่ได้รับ
มอบหมายในข้อหนึ่ง และข้อที่สองในการปฏิบัติตนเป็นที่น่าไว้วางใจของคน
ทั่วไป
ทหาร มีสิ่งที่พิเศษคือวินัยและวิชาการ สามารถที่จะช่วยให้บ้านเมืองรอดหน้า เจริญ
มี
ความ สงบผาสุก ไม่ใช่ว่าทหารจะกระหายสงครามหรือกระหายอำนาจ ตรงข้าม
ทหารถ้า กระหายสงครามทราบดีว่าตนเป็นคนแรก พวกแรกที่จะเผชิญหน้ากับ
ความตาย
แต่ ละคน ความมั่นคงก็คือความอยู่รอดไม่ใช่ความตาย แต่ว่าทหารยินดีที่จะตาย
มากกว่า
ที่จะให้ส่วนรวมตกเป็นทาส ตกเป็นที่ของคนอื่น ของชาติอื่น ไม่ใช่ชาติไทย ใน
การ
ปฏิบัติก็ต้องปฏิบัติด้วยความกล้าหาญ ถ้ามีความจำเป็นที่จะสู้รบ ที่จะจับอาวุธ
ต้อง
ปฏิบัติด้วยความเฉลียวฉลาด และจะต้องมีความยุทธวิธีอื่นนอกจากเพียงแต่ยิง
เปรี้ยง
ออกไป..”

อย่างไรก็ตาม ทหารก็มีหน้าที่นอกสนามรบด้วย นั่นคือ “ การช่วยเหลือประชาชนทั่วไปที่ประสบความเดือดร้อนให้หายเดือดร้อน ก็เป็นหน้าที่ทหารเหมือนกัน” นอกจากนี้ทหารก็ต้อง “ปฏิบัติตนให้เป็นที่นับถือ เป็นที่รักใคร่ของคนอื่น” (๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๘) และการปฏิบัติตัวของทหารในลักษณะนี้เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับความมั่นคง

ทหารนั้นนอกจากจะมีหน้าที่ในฐานะทหารแล้ว ก็ยังมีหน้าที่ในฐานะประชาชนอีกด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงรับสั่งว่า “ในฐานะประชาชนก็ต้องวางตัวให้ดี และสามัคคีกลมเกลียวเพื่อรักษาความแข็งแกร่งของชาติบ้านเมือง” (๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๘)

ในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานให้แก่ นายทหารและนายตำรวจชั้นใหญ่

“อันว่าเป็นนายพล ย่อมต้องเป็นที่พึ่งได้ เป็นที่มองว่าเป็นตัวอย่างแก่ผู้ได้บังคับบัญชา โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่เป็นตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็คือความรับผิดชอบอย่างยิ่ง

ตำรวจ

เมืองไทยนี่ก็เป็นพิเศษยิ่งกว่าตำรวจในประเทศต่างๆ เพราะว่ามีหน้าที่หลายด้าน ล้วนเป็นด้านที่จะต้องรับผิดชอบในความมั่นคงของส่วนรวม ความมั่นคงของ

ส่วนรวมนี้

เราก็ต้องรักษาไว้ เพราะที่บ้านเมืองไทยเราจะอยู่ได้ก็ด้วยความสามัคคี และด้วยการเอาใจใส่อย่างดีของเจ้าหน้าที่ ซึ่งทางฝ่ายตำรวจมีส่วนสำคัญในด้านนี้ ก็

ขอให้ทุกคน

สำนึกในความรับผิดชอบอย่างแท้จริง และสำหรับนายพลก็ต้องถือตัวว่าเป็น

ผู้ใหญ่

จริงๆ คือผู้ใหญ่จะต้องมีความรู้อย่างหนึ่ง ต้องมีความประพฤติที่ดีอย่างหนึ่ง

แล้ว

ต้องมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น มีความเมตตาและความรู้สึกในความรับผิดชอบอย่าง

หนึ่ง

ที่จะต้องเป็นผู้ใหญ่เพราะว่าทั้งยศก็เป็นผู้ใหญ่ ทั้งตำแหน่งก็เป็นผู้ใหญ่ ตัวต้อง

เป็น

ค

ผู้ใหญ่เหมือนกัน ผู้ใหญ่จะต้องสามารถแสดงว่าเข้าใจในหน้าที่สำคัญของพลเมือง และสามารถที่แสดงให้เห็นแก่ทั้งผู้บังคับบัญชา กับประชาชนทั่วๆ ไป จึงจะเป็นผลสำเร็จในหน้าที่ของตน...” (๒ ธันวาคม ๒๕๑๓)

ในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานให้แก่ผู้บริหารระดับสูงที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

“ต้องตั้งใจพยายามนำเอาความคิดวิทยาการไปใช้ในการปฏิบัติบริหารงานให้เกิดประโยชน์

เต็มที่ พร้อมทั้งระมัดระวังที่จะตั้งตัวตั้งใจแน่วแน่อยู่ในความสุจริตเที่ยงธรรม ในความฉลาดรอบคอบ ประกอบด้วยสติที่ตั้งมั่นคงอยู่ตลอดเวลา เพื่อป้องกันมิให้ปฏิบัติกา

รของตนๆ คลาดเคลื่อนจากเป้าหมายอันสูงส่งที่ตั้งไว้...” (๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๔)

ในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในพิธีสวนสนามลูกเสือและพระราชดำรัสที่พระราชทานให้แก่ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ

“หน้าที่สำคัญอันดับแรกของลูกเสือ ตามที่ทุกคนพร้อมกันปฏิญาณสัญญาไว้ ก็คือ

การบำเพ็ญประโยชน์ “ประโยชน์” นั้นได้แก่สิ่งไร และทำอย่างไรจึงจะเกิดขึ้นได้

ประโยชน์คือผลผลที่ดี ที่เกื้อกูลอุดหนุนบุคคลและส่วนรวมให้มีความเจริญความผาสุก

ความสมัครสมานมัน...” (๑ กรกฎาคม ๒๕๒๔)

“จะต้องเพื่อแผ่ความรู้ความสามารถ ตลอดจนจิตใจของลูกเสือ แก่คนทั่วไปโดยกว้าง

ขวาง ไม่จำกัดเฉพาะผู้ที่มาสมัครเข้าอยู่ในคณะ ควรจะถือได้ว่าการกระทำดั่งนั้นเป็นการแจกกระจายวิทยาทาน ที่เกิดจากความอารีและความหวังดีของท่าน การแจกจ่าย

วิทยาทานนั้นมิได้ทำให้ท่านหมดเปลืองสูญเสียความรู้ความสามารถอันใดไปเลย

หาก

แต่จะทำให้ต้นตอแตกงานช้านานยิ่งขึ้น พร้อมกับสร้างความรู้ความคิดที่ถูกทำนอง
คลองธรรมให้เกิดในหมู่ชนของอย่างแพร่หลาย ซึ่งจะช่วยให้เขาเหล่านั้นสามารถ
สร้าง

ฐานะความมั่นคงให้แก่ตน แก่หมู่คณะ แก่ท้องถิ่น ตลอดถึงประเทศชาติใน
ส่วนรวม

ได้อย่างไพศาล...”(๕ กรกฎาคม ๒๕๑๖)

ภาระหน้าที่ของบัณฑิตที่ปรากฏในพระบรมราโชวาท

“ประการแรก หน้าที่ในงานอาชีพ ซึ่งควรจะต้องปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วง
ไปด้วยดีทุกๆ

อย่าง ประการต่อไป ได้แก่หน้าที่ที่จะต้องทำประโยชน์ให้แก่สังคมในฐานะที่เป็น
ส่วน

หนึ่งของสังคมและเป็นผู้ได้รับความเกื้อกูลจากสังคมทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม
อยู่

ตลอดเวลา นอกจากนั้น ยังมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติรับใช้ชาติบ้านเมืองในฐานะ
เป็น

พลเมืองไทยอีกประการหนึ่งด้วย” (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๑)

“บัณฑิตผู้มีความรู้ เป็นส่วนหนึ่งของกำลังของชาติ จึงน่าจะถือตนว่ามีหน้าที่อัน
สำคัญยิ่งที่จะต้องปฏิบัติกร่วมกับกำลังส่วนอื่นๆ โดยประสานสอดคล้อง ทั้ง
ส่งเสริมกัน

และกันอย่างเหมาะสมพร้อมเพรียง และเข้มแข็ง...” (๕ มกราคม ๒๕๑๘)

“การทำหน้าที่ให้สอดคล้องกับผู้มีหน้าที่อย่างอื่นนั้น บัณฑิตหรือนักวิชาการ
จำเป็น

จะต้องไม่ประมาทความรู้ความสามารถของผู้อื่นๆ ทั้งนักวิชาการด้วยกัน ทั้งผู้ที่มี
ความ

ชำนาญทางการปฏิบัติ ทั้งหมดต้องใช้ความรู้ความชัดเจนของตนๆ ร่วมงานกัน
ด้วย

ความคิดเห็นที่ถูกต้องตามเหตุผล สุจริต เทียงตรง เป็นอิสระจากอคติ กลอุบาย
และความเห็นแก่ตัว...” (๕ มกราคม ๒๕๑๓)

ในกรณีของนิสิตนักศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า มีหน้าที่หลักคือการ “มาหาความรู้เพื่อไปปฏิบัติงานต่อไปได้” การออกไปปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมในขณะที่เป็นนิสิตนักศึกษาโดยการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ นั้น แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่พึงดีกระทำ แต่กิจกรรมที่ทำนั้นจะ “ต้องให้พิจารณาให้ดีว่าเป็นกิจกรรมนั้นอย่าให้มันมีมากมายเกินไป จะทำให้ผิดจุดประสงค์ของการมาเรียนในมหาวิทยาลัย ” (๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๒)

โดยสรุป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงย้ำอย่างสม่ำเสมอถึงการทำความรู้จักและเข้าใจในหน้าที่อื่นเหมาะสมอันพึงกระทำของแต่ละคนแต่ละกลุ่มอาชีพ และเมื่อรู้จักแล้ว “แต่ละคนมีหน้าที่ที่จะต้องทำ ต้องทำให้ดีที่สุด แต่เท่านั้นยังไม่พอ ต้องนึกด้วยว่างานของตัวเองจะต้องสัมพันธ์กับงานของคนอื่น เพราะถ้าไม่สัมพันธ์กับงานของคนอื่น งานที่ตัวเองทำอาจเปล่าประโยชน์ก็ได้ หรือถ้าไปเกี่ยวพันกับหน่วยอื่นก็อาจเป็นผลร้ายยิ่งขึ้นไปอีก จึงอยากถือโอกาสนี้ฝากความคิดไว้ว่า ทำงานใดๆขอให้ทำด้วยความตั้งใจจริงๆ ทำตามหลักวิชา ตามหลักธรรมมะ” (๑๑ มีนาคม ๒๕๒๑) นั่นคือ นอกจากการรู้หน้าที่ของตนเองแล้ว ยังต้องร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อให้งานลุล่วงไปได้ด้วยดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การรู้จักและเข้าใจหน้าที่จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง “ เพราะผู้ที่มีความรู้ดีแต่ไม่รู้จักรักษาหน้าที่นั้นจะทำงานให้บังเกิดประโยชน์แท้จริงมิได้เลย ” (๓ พฤษภาคม ๒๕๑๒)

ประโยชน์สำคัญอันเกิดจากการรู้จักและปฏิบัติตามหน้าที่นอกเหนือจากความสัมฤทธิ์ผลของงานส่วนตนและผลประโยชน์ที่บังเกิดแก่ส่วนรวม ก็คือ การทำให้มีสุขภาพจิตดีขึ้น ดังปรากฏในพระราชดำรัสที่พระราชทานให้แก่ครูโรงเรียนที่เข้าเฝ้าถวายพระพรในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ตำหนักจิตรลดารโหฐาน ที่อัญเชิญมาข้างล่างนี้

การทำให้มีสุขภาพจิตดีขึ้น ก็คือช่วยกันขจัดปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นด้วยการปฏิบัติตน ให้ดีตามหน้าที่ของตน คือตั้งใจที่จะเป็นคนดี ถ้าเป็นนักเรียนก็ตั้งใจเรียนให้ดี เป็น ครู เป็นพยาบาล เป็นอะไรก็ตามหน้าที่ให้ดีที่สุด...” (๕ ธันวาคม ๒๕๑๑)

อนึ่ง แนวพระราชดำรินี้ในลักษณะข้างต้นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในพระบรมราโชวาทและ พระราชดำรัสที่พระราชทานให้แก่กลุ่มบุคคลในโอกาสต่างๆ ซึ่งได้อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างพอสมควรในหน้าต้นๆ นี้ สื่อใจว่า คนเรานั้นไม่ควรเรียกคนอื่นให้ทำดี ให้รู้จัก

หน้าที่ของเขา ในขณะที่ผู้เรียกร้องเองก็ไม่ได้ทำดี ไม่ได้รู้จักหน้าที่ของตนเอง แต่ที่จริงแล้ว เราต้องเรียกร้องตนเองเป็นสำคัญ นั่นคือ ผู้เรียกร้องต้องรู้จักหน้าที่ของตัวเอง (เช่น หน้าที่ของลูกเสือ คือการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม เป็นต้น) โดยเรียกร้องตัวเองให้ปฏิบัติตามตามหน้าที่ที่ได้เลือกไว้หรือที่ได้รับมอบหมายเสียก่อน พร้อมกับปฏิบัติตามเรียกร้องของตนเองด้วย

ตัวอย่างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในพิธีปฏิญาณตนละสวนสนามเนื่องในวันคล้ายวันสถาปนาคณะลูกเสือแห่งชาติ ที่อัญเชิญมาที่นี่ สื่อความหมายข้างต้น

“ประโยชน์หรือผลดีนั้นจะเกิดขึ้นเองไม่ได้ หากแต่จะต้องค่อยสร้างค่อยทำให้
เพิ่มพูน
ขึ้น จึงมักใช้คำพูดว่า บำเพ็ญประโยชน์ แปลว่าทำให้ประโยชน์เพิ่มพูนขึ้นจนเม
บริบูรณ์ การบำเพ็ญประโยชน์จะต้องทำที่ตัวเองก่อน ด้วยการประพฤติดี เป็น
ต้นว่า
การรักษาระเบียบวินัย รักษาความสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร ปฏิบัติกิจการงาน
ด้วย
ความเข้มแข็งหนักแน่น ให้จินตคิดเป็นนิสัย ผลของการทำดี ที่เป็นประโยชน์ ก็
จะ
งอกงามขึ้นในตัวผู้ปฏิบัติอย่างเต็มเปี่ยม แล้วจะสะท้อนออกถึงผู้อื่น พลอยให้
ผู้อื่น
และส่วนรวมได้รับผลดีด้วย。” (๑ กรกฎาคม ๒๕๒๓)

หรือในอีกตัวอย่างหนึ่ง

“การทำประโยชน์หรือการทำความดีนั้นต้องเริ่มต้นที่ตนเอง คือแต่ละคนจะต้อง
ถือการ
ปฏิบัติปฏิบัติชอบด้วยตนเอง ที่ตนเอง เป็นใหญ่ และต้องฝึกหัดให้เป็นนิสัย ก็
จะ
ได้รับประโยชน์เอง แล้วเป็นผลสะท้อนถึงผู้อื่นตลอดถึงส่วนรวม ให้พลอยได้รับ
ประโยชน์ด้วย...” (๘ กรกฎาคม ๒๕๒๔)

๓. การแสวงหาความรู้

เมื่อวิเคราะห์อย่างละเอียดครอบคลุมแล้ว อาจกล่าวได้ว่า การรู้จักหน้าที่อันถูกต้องของตนเองเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดในการที่บุคคลจะมีส่วนร่วมสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง และให้แก่ส่วนรวมพร้อมกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็สมควรวิเคราะห์ความสามารถและสาระที่แท้จริงของ วลี “การรู้จักหน้าที่” ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ข้อสรุปและความจำเป็นเช่นนี้ปรากฏเป็นนัยจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ พระองค์ได้ทรงให้ความหมายของคำ “การรู้จักหน้าที่” ในลักษณะที่ครอบคลุมมาก ซึ่งแตกต่างไปจากลักษณะผิวเผินอันเป็นที่คุ้นเคยกันในหมู่มนุษย์ จากการรู้จักหน้าที่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงย้ำอยู่เสมอก็คือ การรู้จักหน้าที่ในลักษณะที่ตระหนักด้วยว่า หน้าที่นั้นๆ เกี่ยวพันกับกิจกรรมอะไรบ้าง และจะต้องทำอย่างไร จึงจะทำให้หน้าที่นั้นเกิดผลลัพธ์ตามคาดหมายจากหน้าที่นั้นๆ ด้วย “หน้าที่” ที่กำลังใช้อยู่นี้สื่อความหมายในรูปแบบของกิจกรรมที่ต้องสมควรทำในสถานการณ์ในอาชีพ ในตำแหน่ง ในบทบาท หรือสถานะอื่นใดที่บุคคลอุปโลกลตัวเองให้เป็นให้อยู่ หรือที่ผู้อื่นอุปโลกลให้เป็นอยู่ การรู้จักหน้าที่ จึงสื่อความรู้จักหน้าที่ในสถานะต่างๆ เหล่านั้น และในลักษณะที่ลึกซึ้งตามที่ได้อธิบายข้างต้น

การรู้จักหน้าที่ในลักษณะข้างต้นนั้น เริ่มต้นด้วยการแสวงหาความรู้ระดับตัวบุคคลโดย “ ตั้งใจศึกษาสังเกตสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ไว้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และนำไปใช้ในหน้าที่ ” และในการแสวงหาความรู้นี้ “ ขอให้กล้าแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ และถ้าซักถามในสิ่งที่ข้องใจสงสัย โดยถือว่าความรู้ความเข้าใจที่กระจ่างและถูกต้องนั้น จะถูกต้องนั้น จะช่วยให้ปฏิบัติงานโดยสะดวกใจ และได้ผลสมบูรณ์ที่สุด ” (๕ มีนาคม ๒๕๑๒) “ ถ้าคนขาดความรู้ก็ปฏิบัติงานไม่ได้และคนขาดความรู้ก็จะอยู่ในศีลธรรมยาก ” ๒๗ ตุลาคม ๒๕๑๓

นอกจากลักษณะของการเรียนรู้ข้างต้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานแนะนำด้วยว่า เนื่องจาก “ วิทยาการทุกฝ่ายมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและเกี่ยวเนื่องกันทั้งหมด ผู้ที่จะใช้วิทยาการให้บังเกิดผล จำเป็นต้องเรียนรู้วิทยาการให้ชัดและทั่วถึง และนำมาใช้ประกอบอุดหนุนกันให้ครบถ้วน ” (๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒)

การแสวงหาความรู้ที่กระทำได้ทั้งภายในระบบที่เป็นทางการซึ่งมักอยู่ในชั้นเรียนและนอกระบบ การศึกษานอกระบบนั้นก็เป็นที่ทราบกันดีทั่วไป โดยผู้เล่าเรียนได้รับความรู้ได้รับวิทยาการที่ครูบาอาจารย์ถ่ายทอดให้อีกต่อหนึ่ง แต่การศึกษานอกระบบนั้น ในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็คือตัว “ ประสพการณ์และสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องขบคิดทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันชัดเจนแจ่มแจ้งในสิ่งทั้งปวงที่เกี่ยวกับชีวิตของแต่ละคนยิ่งขึ้น ” ดังนั้น ประสพการณ์ในชีวิตนี้เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ความชัดเจนที่สำคัญ ซึ่งถ้าได้รู้จักนำมาใช้ด้วย

ความรู้เท่าถึงเหตุถึงผลอย่างแท้จริงด้วยความบริสุทธิ์ใจ และด้วยความตั้งใจ จะยังประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคมได้อย่างวิเศษสุด” การศึกษานอกระบบภายหลังสำเร็จการศึกษาทางการในลักษณะที่กล่าวถึงแล้ว “มีความสำคัญมากในการที่จะสร้างเสริมให้ผู้ผ่านการศึกษาในระบบมาแล้วเกิดความรู้ ความเฉลียวฉลาด สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และสามารถดำรงตนให้อยู่ในสังคมอย่างมั่นคงเป็นสุข” (๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๒)

ความตั้งใจในการแสวงหาความรู้ทั้งในและนอกระบบ จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาตนเอง โดยการที่แสวงหาความรู้ให้แก่ตนไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอกนอกระบบ มีความสำคัญมากเป็นองค์ประกอบหลักของการรู้จักหน้าที่ของบุคคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงให้ความสนับสนุนในการจัดสร้างเครื่องมือที่จะเอื้ออำนวยการแสวงหาความรู้ แนวคิดข้างต้นปรากฏชัดเจนมากในพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่ทรงกล่าวพาดพิงถึงสารานุกรมไทย ซึ่งอัญเชิญมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

“สารานุกรมชุดนี้ถือว่าเป็นสารานุกรมที่จะช่วยให้ผู้มีความอยากรู้อยากเห็นสามารถที่จะหาความรู้ทุกสาขา...” (๒๗ ตุลาคม ๒๖๑๓) และ

“สารานุกรมนี้เป็นบ่อเกิดแห่งความคิดสำหรับทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ และเป็นทางที่จะแก้ปัญหาความขาดแคลนในด้านการศึกษาในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ซึ่งถ้าทำสำเร็จ

แล้วก็จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนในด้วความขาดแคลนการศึกษาของประชาชน โดยทำให้ประชาชนมีความรู้ มีความสนใจในชีวิตในบ้านเมืองของตนในวิชาการในโลก

เพื่อทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขยิ่งขึ้น...” (๑๘ มีนาคม ๒๕๑๔)

เมื่อการแสวงหาความรู้เป็นสิ่งดี เพื่อความสำเร็จของตัวเองและส่วนรวมแล้ว การมีส่วนให้ความรู้แก่ผู้ที่ยังมีความต้องการอยู่จึงเป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญเช่นกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งว่า การแจกจ่ายที่มีประโยชน์มากกว่าการแจกจ่ายทุนทรัพย์ ซึ่ง “จะไปแจกจ่ายมากมายเท่าไรๆ ก็อาจไม่มีประโยชน์” ก็คือ การ “แจกจ่ายความรู้ที่จะให้ประชาชนที่ขาดแคลนเหล่านั้นได้สามารถตั้งตัวด้วย” (๘ มกราคม ๒๕๑๓)

ความรู้จึงเป็นทรัพยากรภายในบริบทของการรู้จักหน้าที่ “ การมีภูมิรู้สูงถือว่าเป็นประโยชน์อันเชิดชูบุคคลอย่างสำคัญอย่างหนึ่ง ” (๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๗) เมื่อเป็นเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงแนะนำผู้สำเร็จการศึกษาให้ปฏิบัติตน ดังนี้

“ประการแรก ท่านต้องไม่ทอดทิ้งหรือหยุดยั้งการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ หากแต่
จะต้องเอาใจใส่ ขวนขวาย และพยายามศึกษาค้นคว้าให้มีความรู้กว้างขวางลึกซึ้ง
ยิ่งขึ้น
และแม่นยำแจ่มชัดยิ่งขึ้น ประการที่สอง ท่านจะต้องนำวิทยาการนั้นออกมา
ปฏิบัติงาน
ให้ได้ผล ทั้งในส่วนเป็นประโยชน์ของตน ทั้งในส่วนที่เป็นประโยชน์ของ
ประเทศชาติ
ทั้งนี้โดยยึดหลักประจำตัวประจำใจว่า ถ้าบัณฑิตรักษาความรู้ของตนให้มั่นคง
เพิ่มพูนความรู้ของตนให้พัฒนาก้าวหน้า พร้อมกับพยายามใช้ความรู้นั้นเพื่อ
ประโยชน์
สร้างสรรค์อยู่เสมอแล้ว วิชาความรู้จะเชิดชูตัวของบัณฑิตมิให้ตกต่ำลงได้ ยิ่ง
พยายามเรียนรู้และใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์กว้างขวางยิ่งขึ้นเพียงใด ก็จะเชิดชู
ตน
ให้สูงยิ่งขึ้นและถาวรมั่นคงยิ่งขึ้นเพียงใด...” (๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๗)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดที่แยกเกี่ยวกับการเรียนรู้หรือการศึกษาค้นคว้าอีกด้วยพระองค์ทรงแจกแจงการศึกษาออกเป็นสองแนวด้วยกัน คือการศึกษาแนวทางลึกและแนวทางกว้างพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๗ ที่อัญเชิญมาข้างล่างนี้ อรรถาธิบายความหมายของการศึกษาทั้งสองแนว

“การศึกษาที่สำคัญและจำเป็นอันดับแรกของท่านจึงตั้งเป็นการศึกษาทางแนวลึกอันได้แก่การศึกษาค้นคว้าวิชาเฉพาะของท่าน ให้ลึกซึ้ง ให้ชัดเจน หนาแน่น และก้าวหน้า
อยู่เสมอ พร้อมกันนั้น ในฐานะผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งจะต้องใช้วิชาการในการ
ปฏิบัติงานและ
แก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นฝ่ายอื่นอยู่ตลอด ก็จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ด้านกว้างอย่างเพียงพอ

ด้วย จึงจำเป็นต้องศึกษาทางแนวกว้างอีกทางหนึ่งคู่กันไป การศึกษาตามแนว
กว้างนี้ย่อม

ครอบคลุมถึงวิทยาการทั้งไปทุกๆสาขา ตลอดจนความรู้และประสบการณ์อัน
เกี่ยวกับสภาพ

ความเป็นไปของบ้านเมือง ของสังคม และของประชาชนทุกแง่มุม เพื่อให้มี
ความรู้ด้านกว้าง

อย่างเพียงพอ สำหรับช่วยตัวให้สามารถเข้าใจปัญหาต่างๆ อย่างถูกถ้วนและ
สามารถคิดหาวิธี

แลแนวทาง ที่จะนำวิชาการของท่านมาผสมผสานกับวิชาอื่นๆ ได้โดยสอดคล้องและ
ถูกต้อง

เหมาะสม...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระบรมราโชวาทให้รู้จักใช้วิชาความรู้ที่ได้ศึกษา
ค้นคว้ามาด้วยความอดสาหะอย่างมีคุณภาพและยังประโยชน์ให้แก่ตนเองและส่วนรวม ดังปรากฏ
ในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานให้แก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ ๕ กรกฎาคม
๒๕๒๔ ซึ่งขออัญเชิญบางส่วนมาไว้ในที่นี้

“ยิ่งที่จะส่งเสริมให้ปฏิบัติการต่างๆ ได้ดีขึ้น มากขึ้น อย่างมีประสิทธิภาพ และ
ช่วยให้

สามารถสร้างสรรค์สะสมผลประโยชน์สำหรับตัวได้มากมาย ทั้งในทางที่ถูกและ
ทาง

ที่ผิด ถ้าใช้กำลังไปในทางที่ถูกต้อง ก็จะได้รับผลดี ที่เป็นประโยชน์แท้จริงอัน
พึงประสงค์

ถ้าใช้ไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ก็ได้รับผลร้าย เป็นความเสียหายทั้งแก่ตนและแก่
ผู้อื่น

ผู้มีกำลังความรู้ความสามารถสูง จึงต้องมีวินิจฉัยให้ออกว่าควรจะใช้กำลังตนไป
ใน

ทางใด และสิ่งที่เรียกว่าประโยชน์ มิใช่ประโยชน์นั้น เป็นอย่างไร จักได้
สามารถควบคุม

การใช้กำลังของตนให้เหมาะสมเที่ยงตรงได้ การวินิจฉัยและควบคุมการใช้กำลัง
โดย

ถูกต้องดังนี้ เป็นหน้าที่อย่างสำคัญยิ่งของผู้ที่มีกำลังความรู้ทุกๆ คน ยิ่งรู้สูงรู้มาก
ขึ้น

เท่าใด ก็ยังต้องความรับผิดชอบสูงขึ้นเท่านั้น จึงจะสร้างสรรค์ความเจริญ
ความดีงาม และมั่นคงผาสุกได้สำเร็จดังมาดหมาย...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงสาระของ “ความรับผิดชอบ” ที่พาดพิงถึงพระบรม
ราชาชาาทที่อัญเชิญมาข้างต้น ในวันถัดมา ความรับผิดชอบในบริบททำนองข้างต้นนั้น
ประกอบด้วยสามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ “ข้อแรก จะต้องระมัดระวังตั้งใจใช้กำลังเพื่อสร้าง
ประโยชน์ฝ่ายเดียว ให้ได้ทั้งประโยชน์ตน ทั้งประโยชน์ส่วนรวมพร้อมกันนั้น เหตุปัจจัยพร้อม
กันนั้นก็ต้องคอยปกป้องกันและแก้ไขตลอดเวลา มิให้ความเสียหายเกิดขึ้น และข้อสาม ซึ่งเป็น
ข้อสำคัญอย่างยิ่งจะต้องพยายามสร้างเสริมกำลังนั้นให้หนักแน่นมั่นคง และทวีขึ้น ซึ่งมีทางทำได้
หลายทาง ทางที่เหมาะสมอย่างหนึ่งก็โดยพยายามทำประโยชน์ เสียสละเพื่อผู้อื่นและส่วนรวมให้มาก
ขึ้น”(๑๐ กรกฎาคม ๒๕๒๔)

โดยสรุปแล้ว ในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีความ
เชื่อมั่นว่า

“อย่าถือตัว อย่าถือวิชาความรู้ของตัวเองเป็นใหญ่ จะไม่ช่วยให้ทำการใดๆ
สำเร็จได้”

เพราะทุกสิ่งทุกอย่างจะสำเร็จขึ้นได้ต้องอาศัยเหตุ อาศัยปัจจัย ประกอบพร้อมกัน
เหตุปัจจัยนั้นก็ไ้แก่วิทยาการศึกษาบรมมาเป็นอย่างดีแล้ว และนำมาปฏิบัติให้
ถูกต้องตามขั้นตอน ด้วยความฉลาดรอบคอบนั่นเอง...”(๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒)

๔. ความมีเหตุผล

ในขณะเดียวกัน การได้มาซึ่งวิชาความรู้ที่แสวงหาค้นคว้าได้มานั้น จะต้องใช้ให้เป็น
กล่าวคือ “การจะนำเอาหลักวิชาไปใช้ให้ได้ผลในการปฏิบัติงานใดๆ จำเป็นต้องศึกษางานนั้นให้
ทั่วถึง ด้วยเหตุด้วยผล ด้วยความสุจริตรอบคอบ ด้วยความคิดเห็นที่กว้างขวางเป็นธรรม จึงจะ
เห็นทางที่จะนำหลักวิชามาใช้ปฏิบัติงานให้สัมฤทธิ์ผลตามประสงค์ได้” (๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๕)
แนวความคิดเช่นนี้ชี้ชัดหลักการที่ว่า “วิทยาการกับความคิด จึงเป็นปัจจัยสำคัญคู่กัน จำเป็นต้องใช้
ประกอบกัน และหากพิจารณาให้ลึกไป ก็จะเห็นว่า ความคิดเป็นตัวนำวิชาการ ต้องมีความคิด
ก่อนจึงจะใช้วิชาการได้” (๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๗)

จุดประสงค์โดยตรงของการคิดที่จัดว่าสำคัญ ก็คือ “คิดให้ออก คิดให้เห็นชัดเจนว่าอะไรเป็นอย่างไร สมมติว่าจะคิดหาทางปฏิบัติสำหรับการหนึ่งการใด ก็ต้องคิดให้แบบคายอย่างละเอียดรอบคอบ ประกอบด้วยเหตุผล จนเห็นแจ้งถึงจุดมุ่งหมายอันถูกต้องเที่ยงตรงของการที่จะทำนั้น รวมทั้งวิถีทางปฏิบัติครบทุกขั้นตอนด้วย” (๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๓)

การคิดอย่างรอบคอบ และคิดอย่างมีผลนั้น เป็นวิธีการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงย้ายอยู่เสมอในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์ อย่างไรก็ตาม ลักษณะการคิดอย่างรอบคอบนี้ หากจะให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดแล้ว จักต้องเป็นการคิดอย่างอิสระอีกด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงอธิบายสาระของการคิดอย่างเป็นอิสระไว้ได้อย่างชัดเจนในพระบรมที่พระราชทานให้แก่บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษา เมื่อวันที่ กรกฎาคม ๒๕๑๓ ซึ่งขออันเชิญมาเสนอในที่นี้ ดังนี้

“ความคิดที่เป็นอิสระเท่านั้น ได้แก่ความคิดที่มีความกระฉ่างแจ่มใสปราศจากอคติใดๆ

โดยสิ้นเชิง มีเหตุผลรวบยอด เช่นการที่บัณฑิตสำเร็จการศึกษารั้งนี้ ย่อมเป็นผลที่เกิดจากเหตุและผลอื่นๆ ที่มีต่อเนื่องกันมาเป็นลำดับหลายขั้นตอน จึงจำเป็นที่จะต้องระวังจับเหตุจับผลให้ได้โดยถูกต้องทุกขั้นทุกตอน ไม่ให้สับสนอีกประการหนึ่ง เหตุที่จะให้ผลอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นนั้น ประกติจะเห็นว่ามีหลายเหตุ

เช่น การเรียนรู้วิชาได้ดี ย่อมเป็นผลมาจากการมีที่เรียนดี มีครูดี มีโอกาสเหมาะ และตัวเองตั้งใจตั้งใจเรียน หรืออาจมีเหตุอื่นๆ มากกว่านี้ออกไปอีกก็ได้ เหตุทั้งหลายนี้ จำแนกออกได้เป็นสองประเภท คือเหตุต่างๆ ที่อยู่นอกตัว เช่น ที่เรียนดี

ครูดี จัดเป็นเหตุภายนอก ประเภทหนึ่ง กับเหตุที่อยู่ในตัว ที่เป็นการกระทำของตัวเอง

อันได้แก่การตั้งใจเล่าเรียนจริงๆ นั้น จัดเป็นเหตุภายใน อีกประเภทหนึ่ง ขอให้พิจารณาบททวนดูให้ดี จะเห็นว่าภายนอกทั้งหมดนั้นเป็นเพียงส่วนประกอบเหตุแท้จริง ที่จะทำให้รู้วิชาดีนั้นอยู่ที่เหตุภายใน คือ การกระทำของตัวเอง...”

(๕ กรกฎาคม ๒๕๑๕)

ข้อสรุปที่สำคัญจากแนวคิดข้างต้นก็คือ การหาเหตุผลนั้น ควรฟังสิ่งที่เหตุภายใน ซึ่งก็คือ “การกระทำของตนเอง” แล้วเร่งกระทำเหตุที่สำคัญนี้ให้ถูกต้องครบถ้วนตามแนวที่ควรเหมาะสม ผลลัพธ์ต้องการหรือผลสำเร็จที่มุ่งหมายไว้ ก็จะบังเกิดขึ้น

แม้กระนั้น การกระทำที่พร้อมด้วยเหตุผลก็ยังมีผิดพลาดได้ ทั้งนี้เพราะเป็นโดยปกติแล้วคนเรามือคดใต้ออคตินั้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มองไม่เห็นทาง เพราะลำเอียงเข้าข้างตัว ด้วยอำนาจรักบ้าง ความขงบ้าง ความหลงใหลบ้าง เมื่อเกิดคิดแล้วก็จะทำให้เหตุผลที่ถูกต้องตามหลักตรรก ความผิดพลาดที่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ “จะต้องทำความคิดจิตใจของตนเองให้เที่ยงตรง พ้นจากอำนาจอคติเสียเป็นเบื้องต้นก่อน แล้วจึงนำความคิดที่เที่ยงตรงนั้นมาพิจารณาการกระทำของตนเอง ด้วยหลักเหตุผลให้ถูกต้องและด้วยความเพียรพยายามอันไม่ขาดสาย ” (๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๕) นั่นคือ การคิดที่มีคุณภาพและมีข้อสรุปที่คมคาย ต้องเป็น การคิดที่เป็นอิสระ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดเกี่ยวกับ “เหตุผล” ที่ละเอียดอ่อนในลักษณะที่น้อยคนจะคิดได้กล่าวคือ สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว “หลักของเหตุผล” เป็นหลักที่ช่วย “ทำให้ตัวเองครบเป็นคน ” “หลักของเหตุผลนั้น คือ หลักของกรรม กรรมนั้นแหละ คือ การกระทำ ถ้ากระทำอะไรก็ตามเวลานี้ ย่อมจะเกิดเป็นผลต่อไป และโดยมากเรานี้กว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร เราไม่ทราบ ความจริงเราทราบ ถ้าเราพยายามที่จะมีหลักเหตุผล และปฏิบัติด้วยหลักเหตุผล การกระทำใดๆ ในเวลานี้ ขอให้แน่ใจว่าจะมีผล และผลนั้นคืออนาคตของเรา ถ้าเราประสงค์จะมีอนาคตที่ดีที่แจ่มใส ที่มีความสุขความสบายต่อไป หลักนี้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง และจะต้องเข้าใจแท้ๆด้วยตนเอง และเข้าใจอย่างลึกซึ้งแท้จริง” (๒๖ มิถุนายน ๒๕๑๕)

การขำการให้เหตุผลในส่วนข้างต้นนี้เองที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีข้อสรุปว่า

“วิทยาการและปัญญานั้น แยกกันไม่ได้ ขอให้ช่วยกันทำทั้งสองทาง ทั้งในด้าน
วิชาการ

และในด้านปัญญา ดังนั้นปัญญานี้ไม่ได้หมายถึงความเฉลียวฉลาดเท่านั้นเอง
คือไม่ได้

หมายถึงเฉลียวฉลาดในทางวิชาการ แต่เฉลียวฉลาดทาง ضمม คือมีความรู้ว่
อะไร

ควรอะไรไม่ควร เห็นการไกล เกือบจะเป็นผู้ที่มีปัญญาเห็นทางสว่าง แทบจะ
มอง

อนาคตได้เพราะว่าใช้ปัญญาส่อง วิธีการใช้ปัญญามาส่องทางของตนคืออาศัย
เหตุผล

ถ้าเราใช้ปัญญาในทางที่ถูกเท่านั้นก็จะเห็นอนาคตได้ เพราะว่าเราเห็นที่ผ่านมา
เป็นอย่างไร

มีเกณฑ์อย่างไร แล้วก็คนมีความสามารถอย่างไร ปัญหาเป็นอย่างไร เรา
สามารถ

ที่จะดูว่าต่อไปเป็นอย่างไร...” (๕ มีนาคม ๒๕๒๗)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศหลักคิดในลักษณะที่ได้กล่าวถึงข้างต้นใน
โอกาสที่ได้พระราชทานพระราชดำรัสเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกของ
กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงานในงานสัปดาห์วิทยาศาสตร์แห่งชาติระหว่างวันที่
๑๘-๒๕ สิงหาคม ๒๕๒๗) ดังนี้

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำหรับการสร้างความเจริญทุกระดับ แต่
ปัจจัยนี้จำเป็นต้องใช้ให้ได้ประโยชน์คุ้มค่า กล่าวคือให้ได้สมรรถนะให้สิ้นเปลือง
น้อยให้มีความสูญเปล่าหรือความเสียหายเกิดขึ้นน้อยที่สุด การใช้ปัจจัยทาง
วิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีที่สมรรถนะแบบจึงต้องอาศัยความเฉลียวฉลาด และความรอบคอบ
ระมัดระวังอย่างสูง...” (๒๓ กรกฎาคม ๒๕๒๗)

แนวพระราชดำริข้างต้นจะบังเกิดผลในระดับปฏิบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้
พระราชทานข้อคิดเพิ่มเติมว่า ผู้ใช้เทคโนโลยี “ควรหัดเป็นช่างคิดช่างสังเกตในการปฏิบัติงาน
ของตนเอง นอกจากเทคโนโลยีที่ใหญ่โตในระดับสูงสำหรับใช้ในงานใหญ่ๆ ที่ต้องการผลมากๆ
แล้ว แต่ละคนควรคำนึงถึงและคิดค้นเทคโนโลยีอย่างง่ายๆ ควบคู่กันไป เพื่อช่วยให้กิจการที่
กิจการที่ใช้ทุนรอนน้อยมีโอกาสนำมาใช้ได้โดยสะดวกและได้ผลด้วย” (๑๘ ตุลาคม ๒๕๒๒)

๕ หลักการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม : สรุป

การมีวิทยาการที่ดี การมีปัญญาก็ดี แม้จะเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญ แต่การมีปัจจัยทั้ง
สองนั้น หากไม่พิจารณาภายในกรอบที่เหมาะสมแล้ว อาจจะทำให้การประยุกต์ใช้ปัจจัยทั้งสอง
อย่างขาดประสิทธิภาพหรือไม่มี ประสิทธิภาพตามที่ควรตามสมควร หรืออาจทำให้พินิจ

พิจารณาหาข้อยุติในลักษณะที่มีกรอบความคิดอันไม่เกื้อกูลความสัมฤทธิ์ผลของงานก็ได้ เพื่อให้กรอบการใช้วิทยาการและการมีเหตุผล เป็นสิ่งที่ประกันการ “ปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ” ทั้งในชีวิตการงานละ “สามารถสร้างสรรค์ความเจริญวัฒนาให้แก่ตนเองแก่บ้านเมือง ให้สำเร็จตามปรารถนา” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานแนวคิดหรือหลักการในการปฏิบัติตนให้มีประสิทธิภาพซึ่งมีรายละเอียดปรากฏในพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทจำนวนมากมาย โดยสามารถสรุปเก็บความและผสมผสานให้เกิดหลักการชุดหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ประการแรก จะต้องเรียนรู้วิชานั้นๆ ให้แตกฉาน โดยรู้อย่างถูกต้องและแจ่มแจ้งทั้งในทฤษฎีและในส่วนละเอียด และรวมทั้งส่วนรวมที่จะต้องประสานงานกับวิชาอื่นๆที่จะนำมาใช้เกื้อกูลส่งเสริมวิชาของตนด้วย

ประการที่สอง ควรพยายามนำหลักวิชาความรู้ มาพิจารณาเทียบเคียงใช้ในกิจกรรมประจำวันของตนเองอยู่เสมอจนเป็นนิสัย เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์และความชำนาญในการนำหลักทฤษฎีมาปฏิบัติ

ประการที่สาม จะต้องรู้จักวินิจฉัยวิเคราะห์งานที่ทำว่า จะมีผลในทางใด และมุ่งทำเฉพาะงานที่สร้างสรรค์ประโยชน์ โดยไม่ทำงานที่ได้ผลทางลบหรือที่มิได้อำนวยประโยชน์อันพึงประสงค์

ประการที่สี่ ก่อนที่จะทำงานใดๆ จะต้องศึกษางานนั้นให้ทราบอย่างแจ่มแจ้ง ทั้งในจุดประสงค์ ขอบเขต และแนวทางปฏิบัติ

ประการที่ห้า ควรอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงโครงสร้างของงานอื่นของทุกฝ่ายประกอบด้วย และควรจะต้องทราบว่างานแต่ละฝ่ายนั้น มีขอบเขตและความสัมพันธ์กันอย่างไร จึงได้สามารถประสานและพึ่งอาศัยกันได้อย่างถูกต้องเหมาะสมที่สุด โดยตระหนักเสมอว่า ทุกคนทุกฝ่ายต้องทำงานร่วมกัน

ประการที่หก ควรฝึกหัดให้คิดอย่างมีเหตุมีผล อีกทั้งทำจิตใจของตนเองให้เป็นกลางเที่ยงตรง มีความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ และมั่นคง เพื่อให้มีวิจรรย์ญาณที่ละเอียดรอบคอบ ละชัดเจนแม่นยำ สามารถวินิจฉัยเรื่องราวและปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

ประการที่เจ็ด จะต้องมีความตั้งใจ บริสุทธิ์ใจ บริสุทธิ์ใจ และมีความเพียรพยายามอยู่เสมอ ที่จะกระทำงานของตนให้สำเร็จประโยชน์ตามที่มุ่งหมาย

ประการที่แปด จะต้องรู้จักปฏิบัติ ทำใจให้หนักแน่น ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคไม่มั่งง่าย และมีระเบียบในการทำงาน กล่าวหาญและพร้อมที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้อง

ประการที่เก้า จะต้องมีความเมตตา และมีไมตรีจิต ยินดีประสานสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยไม่ทำตัวทำใจทำคิดให้คับแคบ แต่ยินดีและพร้อมที่จะเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงานด้วยใจที่เป็นกลางและด้วยความคิดพิจารณาที่ฉลาดรอบคอบ

ประการที่สิบ จะต้องอาศัยความพอเหมาะพอดีในการปฏิบัติงานทั้งปวง โดยถือว่างานทุกชิ้น ทุกส่วนมีความสำคัญ และต้องพยายามทำงานแต่ละส่วนแต่ละขั้นตอนนั้นให้เสร็จสมบูรณ์ ไม่ละเว้น หรือเน้นหนักในส่วนหนึ่งส่วนใดให้เกิดความพอดี

ประการสุดท้าย จะต้องพยายามนำข้อแนะนำข้างต้นทุกข้อ ไปปฏิบัติงานให้เป็นวินัยประจำตัว โดยปฏิบัติได้อย่างอัตโนมัติ ทำให้เกิดความเป็นระเบียบทั้งในการคิดและในการทำงาน อันมีส่วนช่วยให้เกิดประโยชน์บริสุทธ์ตามจุดมุ่งหมาย